

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ВАЖЛИВИХ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю.К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1982. – 182 с.
2. Вайнола Р.Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: дис.... д.-ра пед. наук: 13.00.04 / Р.Х. Вайнола. – К., 2009. – 546 с.
3. Васюк О.В. Моделирование педагогической системы формирования профессиональной направленности будущих бакалавров социальной педагогики у аграрному ВНЗ / О.В. Васюк // Проблемы современной педагогической освіти: зб. статей. – Ялта: ВРР КГУ, 2014. – Вып. 42. – Ч. 1. – С. 39 – 46. – (Серия: “Педагогика і психологія”).
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.І. Бусел. – К., Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Мося І.А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі загальноосвітньої підготовки: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ірина Анатоліївна Мося; НАПН України, Ін-т проф.-тех. освіти. – К., 2013. – 283 с.
7. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / В.А. Поліщук. – Тернопіль, 2006. – 454 с.
8. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.
9. Штофф В.А. Введение в методологию научного познания: учеб. пособ. / В.А. Штофф. – Л.: ЛГУ, 1972. – 191 с.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2015

УДК 159.923.2

Марта Ваксман, аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ВАЖЛИВИХ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито поняття полікультурної компетентності з точки зору деяких науковців та акцентовано увагу на формуванні полікультурної компетентності у сучасній особистості.

Ключові слова: компетентність, полікультурна компетентність, особистість.

Літ. 11.

Марта Ваксман, аспірант кафедри общей педагогики и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КАК ОДНОГО ИЗ ВАЖНЫХ КОМПОНЕНТОВ СОВРЕМЕННОЙ ЛИЧНОСТИ

В статье раскрыто понятие поликультурной компетентности с точки зрения некоторых ученых и акцентировано внимание на формировании поликультурной компетентности в современной личности.

Ключевые слова: компетентность, поликультурная компетентность, личность.

Martha Vaksman, Graduate Student of the Pedagogy and Preschool Education Department
Drohobych I. Franko State Pedagogical University

FORMATION OF MULTICULTURAL COMPETENCE AS ONE OF THE IMPORTANT COMPONENT OF MODERN PERSONALITY

The article shows a concept of multicultural competence in terms of some scholars and is accented attention on the formation of multicultural competence in modern personality.

Keywords: competence, multicultural competence, personality.

Постановка проблеми. Життя людини серед інших тісно пов'язано з пошуком нових шляхів розвитку її особистості, сучасне суспільство вимагає від неї формування висококультурного громадянина, готового жити у відкритому загальноцивілізованому культурному просторі. Для цього особистість повинна уміти продуктивно і ефективно встановлювати міжкультурні комунікації та

взаємодіяти з представниками інших націй, релігій. Через пізнання власної культури індивід повинен духовно збагачуватись і розвиватись, засвоювати нові цінності, принципи та переконання, проявляти повагу, терпимість, дружбу і толерантність до інших.

Духовно збагачуючись людина усвідомлює рівноправність етнічних традицій та унікальність культурних цінностей, що в свою чергу сприяє

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ВАЖЛИВИХ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

безперервній взаємодії та співпраці між представниками різних народів. Важливу роль у формуванні такої особистості відіграє полікультурна компетентність.

Метою статті є розкриття поняття полікультурної компетентності, як одного із компонентів особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика полікультурного простору та його впливу на формування, функціонування та різноманітні аспекти реалізації людиною свого особистісного потенціалу виринула на поверхню дискурсу гуманітарних наук порівняно нещодавно. Вона говорить про зміни у суспільстві, що свідчать про його розвиток та здатність до інтеграції. Переходом людства до епохи інформаційного суспільства і як наслідок застосування політики глобалізації – як бажаної мети суспільного розвитку. Полікультурна компетентність сприймається як явище, спроможне відповісти на потреби порозуміння між представниками різних спільнот, а отже й покликане однозначно покращувати суспільство як таке.

Значну увагу проблемам полікультурності в Україні приділяли такі вчені, як В. Баркасі, М. Баяновська, Л. Голік, Т. Грабовська, І. Зязюн, В. Каврайський, М. Красовицький, О. Кузнєцова, Т. Калініченко, Г. Оникович, А. Подольський, О. Сухомлинська, І. Тараненко, Л. Перетяга. У зарубіжній літературі вивченням даною теми займалися дослідники: М. Хоманн, В. Ніке, Г. Швайцер, І. Гоголін, Н. Дулантбеков, Т. Туркенов.

Виклад основного матеріалу. Саме поняття “компетентність” по-різному трактується у наукових джерелах. В основному компетентність розуміється як ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що надає індивіду можливість успішно функціонувати в суспільстві й інтегруватися в нього. Також “компетентність” розглядають як поняття, що висвітлює аспекти поведінки людини, пов’язані з виконанням роботи, визначає основну характеристику особистості, яка досягла або здатна досягти високих результатів у діяльності [5].

У словнику іноземних слів “компетентність” характеризується як володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь [10, 132].

Під полікультурністю розуміють такий принцип функціонування та співіснування у певному соціумі різноманітних етнокультурних спільнот, із притаманним їм усвідомленням

власної ідентичності, що забезпечує їх рівноправність, толерантність та органічність зв’язку з ширшою кроскультурною спільнотою, взаємозбагачення культур, а також наявність та визнання спільної загальнодержавної системи норм та цінностей, які становлять основу громадянської свідомості кожного члена соціуму.

Полікультурна компетентність – це професійно значуща інтегративна якість особистості, що поєднує в собі мотиви пізнання і прийняття загального і специфічного у кожній із культур як цінності; знання законів і способів життєдіяльності і розвитку полікультурного суспільства та уміння їх застосовувати на практиці.

Культурний простір є одним з визначальних факторів, що впливають на формування особистості у повноті її унікальності та подібності, адже від того середовища частиною якого усвідомлює себе людина залежатиме її Я-концепція, самооцінка та набір поведінкових моделей, які вона визначає прийнятними для себе, за допомогою яких формується її образ у тих, хто її оточує. Саме тому аналіз суміші культур, які є актуальними чи бажаними для окремої особи є конче визначальним для ефективного функціонування особистості у навколишньому середовищі.

У всі епохи розвитку людства спостерігались процеси міграції, відбувалися контакти різних мовних культур. На одних і тих же територіях проживали представники різних національних, соціальних і етнічних груп. Все це створювало вплив на розвиток держав, формування політичних підходів до взаємодії в різних сферах життя, в тому числі, і в сфері освіти підростаючих поколінь.

На сучасному етапі розуміння поняття “полікультурності” у вчених виникають певні розбіжності щодо трактування самого терміна, але більшість з них під полікультурною компетентністю особистості розуміють здатність людини жити й діяти в багатокультурному середовищі [4, 72].

Л.І. Воротняк визначає полікультурну компетентність як здатність людини інтегруватися в іншу культуру при збереженні взаємозв’язку з рідною мовою, культурою, яка ґрунтується на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знаннях, уміннях і навичках позитивної міжетнічної й міжкультурної взаємодії, що в результаті сприяє безконфліктній ідентифікації особистості в багатокультурному суспільстві та її інтеграції в полікультурний світовий простір [3, 106].

Доктор пед. наук І. Алексашина підкреслює,

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ВАЖЛИВИХ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

що глобальне сприйняття людиною світу безпосередньо пов'язане з розумінням унікальності культур, поглядів та звичаїв, характерних для різних націй [1, 33].

Як зазначає О. Котенко, полікультурність – це особливий системоутворювальний компонент у структурі особистості, її якість, що передбачає визнання багатоманітності культурного простору та здатність до міжкультурної взаємодії.

На думку І. Соколової, полікультурна компетентність – це цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом навчальної підготовки особи у середньому навчальному закладі та в процесі неперервної освіти [2].

О. Щеглова розглядає досліджуваний феномен як комплексну, особистісну якість, що формується в процесі навчальної підготовки на основі толерантності, що характеризується свідомістю власної багатокультурної ідентичності, що й проявляється в здатності розв'язку завдань конструктивної взаємодії із представниками інших культурних груп.

Й. Васютенкова визначає феномен полікультурної компетентності як інтегративну характеристику, що відображає здатність здійснювати політику полілінгвізму в полікультурному просторі. Учена вважає полікультурну компетентність системою якостей, що допомагають орієнтуватися в культурних відносинах рідної і іншомовної країни, та забезпечують досягнення мети виховання людини [2].

Дослідниця О. Мордань вважає, що формування полікультурної особистості є складним та насиченим процесом, який потребує як знання про особливості розвитку особистості, так і усвідомлення неминучості її існування в багатокультурному, різноетнічному світі, необхідності формування в неї готовності до спілкування з представниками інших країн, етносів, які можуть відрізнятися не лише кольором шкіри та мовою, а й традиціями та звичками.

Німецький педагог І. Гоголін розглядає полікультурність як роботу з культурними і мовними відмінностями на рівні державних кордонів, а також трактує його як поводження з культурною і мовною гетерогенністю в середині певного суспільства.

Казахські дослідники Н. Дулантбеков та Т. Туркенов важливим при формуванні полікультурної компетентності особистості вважають правове виховання. Здійснення його, за словами вчених, сприятиме правовій соціалізації, суть якої полягає в засвоєнні особистістю правових цінностей,

перетворення їх у норми свого життя та поведінки, в особистісні риси та особливості психології. Правова соціалізація на думку дослідників є важливою частиною соціалізації в полікультурному суспільстві [9, 154].

Білоруська дослідниця М. Ситникова висуває власні педагогічні ідеї щодо цієї проблеми. Зокрема, вона вважає, що здійснення ефективної міжкультурної взаємодії, яке необхідне для подальшого стабільного розвитку людства, неможливе без формування у всіх членів людського співтовариства полікультурної компетентності. Полікультурна компетентність, на її думку, містить знання про культурне середовище, представників інших національностей, особливості ціннісних ієрархій, що визначаються різними соціумами, оскільки єдність системи цінностей (й особливо морально-етичних) може стати фактором, що поєднує людей і консолідує їх зусилля щодо побудови демократичного суспільства, котре ґрунтується на повазі представників різних культур та носіїв різних ідеологій [4, 73].

У вітчизняній психолого-педагогічній літературі полікультурна компетентність розглядається як динамічне особистісне утворення, що передбачає розробку спеціальних технологій його формування.

Важливі висновки для обґрунтування полікультурної компетентності випливають з культурно-історичної теорії розвитку поведінки й психіки Л. Виготського, відповідно до якої джерела й детермінанти психічного розвитку лежать в культурі, що історично розвивається. Розглядаючи розвиток психіки як опосередкований процес, учений доводив, що опосередкування полягає в присвоєнні (освоєнні) культурно-історичного досвіду і що всяка функція в культурному розвитку молоді людини з'являється на сцену двічі, у двох планах: по-перше, у соціальному, потім психологічному, спочатку між людьми – як категорія інтерпсихічна, потім усередині молоді людини – як категорія інтрапсихічна. Перехід ззовні всередину трансформує сам процес, змінює його структуру й функції. За усіма цими функціями, їхніми відношеннями генетично стоять соціальні відносини, реальні стосунки людей.

З точки зору Л. Перетяги, сутність полікультурної компетентності полягає в тому, що людина, яка володіє цією компетентністю, виступає активним носієм досвіду в галузі міжособистісної взаємодії з представниками різних культур. Полікультурна компетентність визначається авторкою як «складне багатоконпонентне

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ВАЖЛИВИХ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

особистісне утворення, що є результатом полікультурної освіти і ґрунтується на засадах теоретичних знань та об'єктивних уявлень про етнокультурне різноманіття світу, що реалізується через уміння, навички і моделі поведінки, які забезпечують взаємодію з представниками різних народів і культур на основі позитивного (толерантного) ставлення до них, а також у процесі набуття досвіду міжкультурної взаємодії, що в свою чергу сприяє ефективній міжетнічній взаємодії в сучасному полікультурному середовищі" [11].

За переконанням О. Гукаленко, сучасна проблема глобалізації ініціює обговорення питання виховання громадянина, здатного до відродження, збереження та примноження добробуту Батьківщини, цінностей вітчизняної культури. До цього і покликане полікультурне виховання як складноорганізована система, у якій не просто сумарно представлена різноманітність культур, а мають місце різні культурні прояви на рівні нації, етносу, конфесій, рас, статевих, соціальних та інших відмінностей. При цьому вони взаємодіють, доповнюють та збагачують один одного, на основі принципів гуманізму [6].

Що стосується структури полікультурної компетентності, то тут також не має єдиної думки. Л. Данилова в структурі полікультурної компетентності особистості виділяє наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний компонент, який включає мотиви, мету, ціннісні установки особистості, що передбачає ставлення до майбутньої суспільно-корисної діяльності як до цінності та потреби людини у формуванні й самовихованні своєї полікультурної компетентності; когнітивний компонент, який характеризує сукупність знань про культуру, сутність і способи самовиховання полікультурної компетентності; здатність до систематизації й узагальнення знань; діяльний компонент, який передбачає наявність умінь вступати в інтеркультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, передавати інструментарій самопізнання й саморозвитку іншому, рефлексувати власну діяльність і поведінку; емоційний – обумовлює позитивне оцінювання педагогічних явищ із опорою на соціальні та особистісні значимі цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншого й ототожнювати себе з ним [7].

О. Щеглова виділяє кілька компонентів у структурі полікультурної компетентності, а саме: когнітивний – освоєння образів і цінностей світової культури, культурно-історичного й соціального досвіду різних країн і народів;

ціннісно-мотиваційний, спрямований на формування ціннісно-орієнтовної і соціально-настановної готовності особистості до міжкультурної комунікації й обміну, розвиток толерантності стосовно представників інших культурних груп; діяльнісно-поведінковий, спрямований на розвиток здатності до розв'язку професійних завдань при взаємодії із представниками різних культурних груп [2].

Полікультурна компетентність припускає розуміння змісту і значення унікального поєднання різних культур, несхожості людей і значення спільних для всіх чеснот. Це надзвичайно важливо в процесі становлення особистості, здатної виявити готовність до розуміння і співробітництва, терпимість до інакомислення, критичного осмислення судження, заснованого на моральних цінностях. Ознайомлення людей з особливостями культури свого й іншого народів сприяє формуванню в молодого покоління об'єктивного бачення світу. Мова йде про формування культурних, освічених громадян країни, які ознайомлені з традиціями, звичаями, віруваннями, соціально-побутовим укладом життя, уявленнями про світ інших народів. Знання багатства міжнародних культур забезпечує розвиток культури національних взаємодій, взаєморозуміння, взаємоповаги, гармонізації інтересів і прагнень молодих людей.

Результатом формування полікультурної компетентності є підготовка людей до рівноправності на всіх рівнях життя, за яких кожен індивід, незалежно від кольору шкіри, розрізу очей, етнічного походження, фізичних і розумових рис, статі, вікових, релігійних, політичних, класових, мовних відмінностей, мав би всі необхідні можливості для свого інтелектуального, соціального і психологічного розвитку [8].

Висновки. Полікультурна компетентність займає важливе місце серед компетентностей особистості, яка характеризує рівень взаємодії людини із суспільством, соціумом й іншими людьми.

Отже, для того щоб ефективно взаємодіяти в роботі, у сфері міжособистісних стосунків необхідна наявність таких якостей, які являють собою інтегративний зв'язок ціннісних орієнтацій, моральних позицій, устремлінь, знань, умінь етики спілкування.

Полікультурна компетентність особистості також виконує ряд таких важливих функцій як: регуляція стосунків людей, які живуть поруч, взаємодопомога доброзичливості і толерантності до інших.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОДНОГО ІЗ ВАЖЛИВИХ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Засвоєння компонентів іншої культури допоможе людині у майбутньому уникнути ситуацій, що породжують міжетнічну та міжрасову напруженість, дотриматись мовленнєвого такту та соціальної ввічливості.

1. Алексашина И.Ю. Педагогическая идея: зарождение, осмысление, воплощение: практическая методология решения педагогических задач / И.Ю. Алексашина. – СПб.: Спец Лит. – 2000. – 223 с.

2. Березюк О. Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі / Збірник наукових праць молодих науковців / за редакцією О.С. Березюк, О.М. Власенко – Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка 2013. – 123 с.

3. Воротняк Л.І. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах / Л.І. Воротняк // Вісник Житомирського державного університету (Педагогічні науки). – 2008. – №39. – С. 105 – 109.

4. Гончаренко Л.А. Развитие поликультурной компетентности педагогов заочноосвітніх навчальних закладів: навчальний посібник / Л.А. Гончаренко, А.М. Зубко, В.В. Кузьменко / За ред. В.В. Кузьменка. – Херсон: РПО, 2007. – 176 с.

5. Громкова М.Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности: учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 415 с.

6. Гукаленко О.В. Поликультурное воспитание как процесс формирования национальной и

этнической толерантности у современной молодежи / Гукаленко О.В. // Известия Академии педагогических и социальных наук. – Москва – Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2005 – 344 с.

7. Данилова Д.Ю. Формирование поликультурной компетентности студентов / Л.Ю. Данилова // Учитель. – 2007. – № 3. – С. 12 – 15.

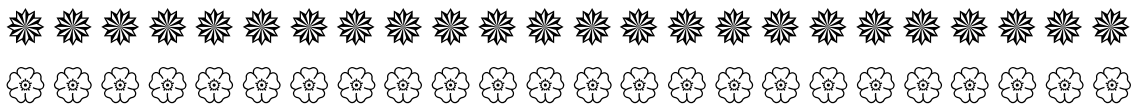
8. Дворникова Е.Н. Проблемы воспитания толерантной личности через формирование культурной идентичности // Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика). – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО “МОДЭК”, 2003. – С. 50 – 52.

9. Дулатбеков Н.О. Правовое воспитание как фактор формирования поликультурной компетентности личности / Н.О. Дулатбеков, Т.К. Туркенов // Развитие личности в поликультурном освітньому просторі: зб. матеріалів Міжнародного конгресу: IV Слов’янські пед. читання. – Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2005. – С. 154 – 156.

10. Митина Л.М. Личность и профессия: психологическая поддержка и сопровождение: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.М. Митина, Ю.А. Кореляков, Г.В. Шавырина и др.; Под ред. Л.М. Митиной. – М.: Издательский центр “Академия”, 2005. – 336 с.

11. Перетяга Л.С. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів: дис. д-ра пед. наук / Перетяга Людмила Євгенівна. – Харків, 2008. – 175 с.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2015

“Сила характеру, незалежно від його змісту, – скарб, який нічим не замінити. Вона почерпується єдиною з природних джерел душі, і виховання повинно над усе берегти цю силу, як основу всякої людської гідності”.

“Найбільша мудрість в поєднанні знання і діла”.

“Людині, яку ми виховуємо, повинні поєднуватися моральна чистота, духовне багатство, фізична досконалість”.

*Василь Сухомлинський
педагог, публіцист, письменник, поет*

